

'Dil Planlaması' Bağlamında Almanya ve Hollanda'da Türkçenin Görünümü

Kutlay Yağmur

Tilburg Üniversitesi

Giriş

Türkçenin Batı Avrupadaki görünümünü ve son gelişmeleri içeren bu inceleme yazısında, göç sonrası ortaya çıkan toplumsal, kültürel ve dilsel bir değişimin son durumunu sergilemek istiyorum. Bugün Batı Avrupa'da üç milyonun üzerinde Türkçe konuşan bir kitle var ve bu kitlenin buldukları topluma ekinsel uyum veya uyumsuzlukları, ekonomik ve sosyal sorunları ve en önemlisi de çocuklarının ana dili eğitimi konusu çok sınırlı bir ölçüde araştırılmış dolayısıyla da çok az çözüm önerileri yapılmıştır (Ergenç, 1993; Boeschoten, 1992; Arayıcı, 1987; Gözaydın, 1984). Ancak yapılan çalışmalar da sorunlar yumağını kısmen sergilemeye çalışmaktan öteye gidememiştir. Bunda Türkiye'deki bilim adamlarının kaynak sorunları, araştırma olanakları ve devlet politika(sızlık)ları önemli ölçüde rol oynamıştır. Büyük bir göçmen kitlesi kendi hallerine bırakılmış ve sorunlar bir çığ gibi büyümüştür. İkinci kuşak göçmen Türk çocukları hem anadillerini hem de ikinci dili tam olarak edinemedikleri için gittikleri okullarda dilsel yetersizlikleri zeka düzeyilerindeki gerilik olarak algılanmış ve özel dil eğitimi vermek yerine çocuklar özürülüler okuluna yerleştirilmişlerdir. Bugün Almanya'da halen 24 000 Türk çocuğu zeka düzeyi düşük öğrenciler için uygulanan özel eğitime tabi tutulmaktadır.

Sorunların bu düzeye gelmesine hem gönderen ülkenin hem de göçmen kabul eden ülkelerin hiçbir önlem almaması neden olmuştur. Türkiye göçmenlere sadece döviz kaynağı olarak bakmış, anadili dersleri vermek üzere öğretmen göndermekten öteye gidememiştir. Milli Eğitim Bakanlığı'nca gönderilen ilkokul öğretmenleri ise o konuda özel bir eğitimleri olmadığından ikinci dil ortamının yol açtığı dilsel ve kültürel farklılıkları yadsıyarak, Türkiye ile eşgüdümlü programlar izlemeye çalışmışlar ve bu da büyük ölçüde başarısız olmuştur. Sonuçta verilen dersler anadilinde yazma okuma becerisinden ve dinbilgisi derslerinden öteye gidememistir. Göçmen kabul eden ülkeler ise gelen işçilere sadece iş gücü olarak bakmış ve onlara iş ve yatacak yer temin etmekten öteye gitmemiştir. Bunda göçmen işçilere "misafir işçi" gözü ile bakılmasının çok büyük bir payı vardır. Yapılan göçe "geçici" gözüyle baktıkları için alınan önlemler de geçici olmuştur. Ancak bugünkü gelinen konum çok büyük çaptaki sosyal hareketlerin kolay kolay denetlenemeyeceğini ortaya

koymuştur. Ortaya çıkan sorunlardan kurtulmak için özellikle Almanya'nın "dl ya da yaptırım" diye nitelenebilecek Türk göçmenleri geri gönderme çabaları sonuç vermemiştir. Bugün ikinci, hatta nc kuşak göçmenlerin çoğalması "geçicilik" kavramının çok ciddi bir Şekilde sorgulanmasına neden olmaktadır. Bu sorgulama Batı Avrupa'ya yapılan Türk gnn bir dönüm noktasında olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır.

Bugünkü Konum

Yukarıda sözü edilen "dönüm noktasının" sosyolojik boyutu çok geniş kapsamlı araştırmaları ve incelemeleri gerektirmektedir. Ancak bugün gelinen nokta dil açısından incelendiğinde Türkçenin Batı Avrupa'daki konumunda önemli değişiklikler olduğu görülmektedir. Herşeyden önce, ikinci dil ediniminin başarılı olabilmesi için ana dili temelinin iyi bir düzeyde olması gerektiği gerçeği kabul edilmeye başlanılmıştır. Ancak mevcut sistem ve eğitim programları ile de bu durumun aşılamayacağı anlaşılmıştır. Almanya'da ve Hollanda'da ana dili eğitimine yönelik ğretmen yetiştirme programları olmakla birlikte, bu programlarda "ikinci dil ortamı ve kültür" boyutu yeteri kadar vurgulanmamaktadır. İkinci dil ortamında ana dili ğretmeni yetiştirmenin birinci koşulunun sağlam bir dilbilim temeli gerektirdiği gerçeği birkez daha anlaşılmıştır. Bu gerçeğin yansıması Hollanda'nın Tilburg niversitesi'nde yeni bir programla hayata geirilmistir. Diğer Türkoloji bölümlerinden çok farklı olarak, ilk kez Batı Avrupa'da "G Ortamında Türkçe" (*Turkish Language in a Migration Context*) akademik programı açılmıştır. Bu programla Avrupa'daki Türkçe alışmaları da yeni bir döneme girmiş olmaktadır.

Programın başlığından da anlaşılacağı gibi, daha çok "g"n ortaya çıkardığı dilsel ve ekinsel konuların 'Kültürler Arası İletişim' (Intercultural Communication) bağlamında işleneceği bir program ortaya çıkmıştır. Dil planlaması açısından bakıldığında, "göçmen dili" olarak Türkçenin yeni bir konum kazandığı gerçeği gündeme gelmektedir. Türkçe eğitimi bir 'sorun' olmaktan çıkıp, bir 'kaynak' olma haline gelmiştir. Bu yeni programın en önemli boyutu ise karşılaştıkları sorunları en iyi kendileri bilen ikinci kuşak Türklerin kendilerinin eğitim ve araştırma yaparak sorunlarına sahip çıkabilmeleri olacaktır. Programda sadece ikinci kuşak Türk ğrencilere değil ayrıca Hollanda kökenli öğrencilere de eğitim verilecek ve iki kültürü de iyi bilen uzmanlar yetiştirilecektir.¹ Türkçe bilmeyen Hollanda'lı ğrencilere Türkçe öğretilecek ve diğer dilbilim derslerini de Türkçe takip etmeleri sağlanacaktır. Programda Türkçe dilbilim dersleri, Türk edebiyatı ve kültürü yanışıra, g sonucu ortaya çıkan 'göçmen edebiyatı' konuları da ağırlıklı bir Şekilde işlenecektir. Programın en zgn boyutu ise ikinci dil ortamında ana dili ğretimine

¹ Programdan mezun olan ğrenciler Master derecesi almaya hak kazanacaktır.

yönelik olarak kapsamlı bir müfredat sunmak olacaktır. Öğrenciler ikidillik, ana dili ve ikinci dil edinimi, toplumdilbilim ve dil öğretim kuramları konusunda ağırlıklı bir eğitim aldıktan sonra ya araştırmacı olarak veya öğretmen olarak (ikinci dil olarak Hollanda'da veya ikinci dil ortamında Türkçe öğretmeni) hizmet vereceklerdir. Bu program çerçevesinde Türkiye'deki dilbilimciler ve üniversitelerle işbirliğine gidilerek, dizi seminerler ve kaynak kitaplar geliştirilmesinin yanısıra, öğrenci ve öğretim üyesi değişim programları da önerilmektedir.

Sonuç

Tilburg Üniversitesi'nde açılan bu program ikinci dil ortamında büyüyen ve ana dillerini dolayısıyla da ikinci dili büyük zorluklarla öğrenen göçmen Türk çocukları açısından çok önemli bir gelişmeyi simgelemektedir. Ana dili korunumu, dil körelmesi, ikidillilik gibi iki dilin birarada kullanılmasından kaynaklanan toplumdilbilimsel konular ayrıntılı bir şekilde incelenecektir. Dil planlaması açısından ise ikinci dil ortamında Türkçe ana dili eğitimi bağımsız bir bilim dalı olarak gerçeklik kazanmıştır. Bu ilk adım bile Türkçenin Batı Avrupa'da kazandığı yeni konumun tanınmasının çok önemli bir yansımasıdır.

Kaynakça

- Arayıcı, A. 1987. Fransa'da İkinci Kuşak Türk Çocukları. *Abece*.
- Boeschoten, H. 1992. "Hollanda Türkçesi Diye Bir Şey Gelişmekte mi?", *Dilbilim Araştırmaları*, 11-18. Ankara: Hitit Yayınevi.
- Ergenç, İ. 1993. "Yurtdışındaki Türk Çocuklarının Anadili Sorunu", *Dilbilim Araştırmaları*, 61-70. Ankara: Hitit Yayınevi.
- Gözaydın, N. 1984. "Almanya'da Çalışan Türklerin Dili Üzerine", *Türk Dili*, 385, 44-48.